

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

VSTUPNÍ ČÁST

Název modulu

Etické a filozofické tázání

Kód modulu

SP-m-4/AL58

Typ vzdělávání

Všeobecné vzdělávání

Typ modulu

všeobecně vzdělávací

Využitelnost vzdělávacího modulu

Kategorie dosaženého vzdělání

M (EQF úroveň 4)

L0 (EQF úroveň 4)

Vzdělávací oblasti

SP - Člověk a společnost

Komplexní úloha

Obory vzdělání - poznámky

Délka modulu (počet hodin)

16

Poznámka k délce modulu

Platnost modulu od

30. 04. 2020

Platnost modulu do

Vstupní předpoklady

Bez prerekvizit.

Modul je univerzálně použitelný pro širokou cílovou skupinu. Vstupním požadavkem jsou způsobilosti získané absolvováním ZŠ. Modul pracuje také se zkušenostmi žáků získanými informálním vzděláváním.

JÁDRO MODULU

Charakteristika modulu

Obecný cíl

Vzdělávací modul směřuje k tomu, aby si žák dovedl klást otázky a filozoficky přemýšlet v každodenním životě. Prostřednictvím modulu by měl také získat povědomí o základních filozofických a etických kategoriích a jejich pojetí u vybraných myslitelů, a to vždy v návaznosti na dnešní myšlení lidí. Modul podporuje kritické myšlení, tvorbu vlastního názoru a hodnot, toleranci vůči názorům a hodnotám ostatních, dovednost podložit své názory relevantními argumenty a

správně diskutovat. Prostřednictvím práce s filozofickými texty by si měl žák dále rozvinout schopnost orientovat se ve složitějším textu a vyhledávat a třídit informace.

Obsahová charakteristika

Vzdělávací modul se zaměřuje na rozvoj univerzálně využitelných dovedností a kompetencí (kriticky myslet, kriticky číst, formulovat vlastní názor, argumentovat, diskutovat, pokládat si otázky, řešit dilemata atd.). Prostředkem k tomu jsou vybraná filozofická a etická témata a jejich pojetí významnými mysliteli. Modul se věnuje tématům bytí, poznání, člověka a etiky u vybraných myslitelů s přesahem k dnešnímu myšlení a zkušenostem žáků. Důraz je kladen na provázanost filozofie, etiky a každodenního života. Modul si neklade za cíl předat žákovi chronologický sled všech představitelů různých filozofických období, nesnaží se ani o kompletní zachycení jejich myšlenek.

Cílová skupina

Modul je určen žákům kategorie vzdělání M (s maturitní zkouškou) a L0 (s výučním listem a maturitní zkouškou) napříč všemi obory vzdělání.

Návaznosti modulu

Modul má vztah k následujícím (povinným) modulům: Soužití v lidském společenství: současnost a dějiny 20.–21. století (člověk a společnost), Člověk v demokratické společnosti: současnost a dějiny 20.–21. století (člověk a společnost), Právní záležitosti (člověk a společnost), Svět v souvislostech: současnost a dějiny 20. –21. století (člověk a společnost). Moduly lze řadit v libovolném pořadí.

Očekávané výsledky učení

- a) Žák uplatňuje filozofické a etické tázání v praktickém životě.
- b) Žák prokáže dovednost diskutovat na základě myšlenek vybraných myslitelů o filozofických a etických otázkách/problémech.
- c) Žák obhájí v diskuzi svůj názor.

Obsah vzdělávání (rozpis učiva)

Pozn.: Obsah vzdělávacího modulu se skládá ze 3 okruhů, z kterých učitel vybírá s ohledem na to, co je žákům blízké. Cílem modulu není „probrat“ chronologicky všechny epochy, osobnosti ani myšlenky dějin filozofie.

- bytí a poznání: např. Co znamená být? Co je svět? Co jsou věci? Z čeho svět vznikl? Jak je možné poznat věci? Jaké jsou hranice poznání?
- bytí člověka ve světě: např. Kdo je člověk? Jak žít život? Co je svoboda?
- etika: např. Existuje dobro a zlo? Co je dobro? Co je mravnost?

Učební činnosti žáků a strategie výuky

Vzhledem k praktickému charakteru modulu je vhodné klást důraz především na činnostní strategie, prožitek žáka, obhajování názoru, diskuzi. Výklad učitele je žádoucí co nejvíce minimalizovat.

Obecné strategie:

- metoda Filozofie pro děti (*Pozn.: Pedagogická metoda P4C – Philosophy for Children umožňuje žákům hledat prostřednictvím dialogu odpovědi na otázky, které jsou pro ně důležité, a zkoumat témata dnešního světa.*)
- kladení filozofických otázek
- sokratovský dialog
- nácvik argumentace a diskuze
- metoda práce s kontroverzními tématy (*Pozn.: Charakteristikou kontroverzí je, že vyvolávají emoce a názorově rozdělují společnost.*)
- práce s obrazovým materiálem
- práce s komiksem
- práce s videem

Návrhy činností: Každý ze 3 okruhů (bytí a poznání, bytí člověka ve světě, etika) by měl být zastoupen alespoň jednou aktivitou. Učitel může vybrat z následujících námětů:

1. Bytí a poznání

- tvorba myšlenkové mapy/obrazu/komiksu znázorňujícího představy jednotlivých filozofů o světě a jeho fungování, hledání pralátky
- řízená diskuze ve skupinách o významu Protágorova výroku, že člověk je mírou všech věcí, a zpracování a prezentace (video)ankety: Existuje objektivní pravda? (subjektivní vs. objektivní pravda)
- problémová výuka, práce s textem: na základě reflexe textu žáci zjišťují, v čem spočívá Platónova nauka o idejích, a výtvarně ztvární Platónovu myšlenku „jeskyně“ (Ústava – Podobnost o jeskyni)
- problémová výuka, práce s texty: žáci hledají zásadní rozdíl ve skeptickém přístupu Pyrrhóna a Descarta a ztvární (např. hraným dialogem, komiksem, textem), jak by mohl vypadat rozhovor dvou filozofů
- žáci na základě vybraných textů vytváří myšlenkovou mapu / názorovou koláž, jejíž podstatou je ztvárnění sporu o univerzálie a argumentů jednotlivých filozofů, a následně o ní diskutují
- práce s textem, reflexe metodické skepse jako východisko k Descartovu výroku „Myslím, tedy jsem.“ (Rozprava o metodě) a zpracování případové studie, jak Descartovu metodu využít v běžném životě
- práce s textem a následné umělecké ztvárnění Baconových idol (Nové organon)
- kritická reflexe vybraného textu, práce s pracovním listem a diskuze na Wittgensteinovo „O čem nelze mluvit, o tom je třeba mlčet.“ (Traktát), interpretace Magrittova obrazu „Toto není dýmka“

2. Bytí člověka ve světě

- skupinová práce s textem Obrany Sókratovy, v němž každý žák ve skupině vyhledá odpovědi na stanovené otázky, tvorba tematického komiksu
- skupinová práce s textem a pracovním listem, jejímž cílem je postihnout stoickou filozofii (Hovory k sobě, Rozpravy), tvorba koláže/komiksu, jak by měl člověk žít svůj život podle stoické filozofie, diskuze
- diskuze na téma slasti jako smyslu života v Epikúrově myšlení, zpracování a prezentace tematické (video)ankety (např. Je slast smyslem života?)
- kritická reflexe videa na téma autentičnosti lidského života (např. přednášky Anny Hogenové), řízená diskuze a tvorba plakátu/video na téma, jak žít autentický život
- kritická reflexe vybraných textů (např. Nevolnost vs. Mýtus o Sisyfovi) a videa (např. Miroslav Petříček), diskuze na témata existenciální filozofie (absurdita, úzkost, svoboda, sebevražda, vrženost) a jejich výtvarné ztvárnění / tvorba koláže
- práce s vybraným dokumentárním filmem na téma Havlova života v pravdě / Sokolovy filozofie člověka, diskuze a tvorba tematické eseje/plakátu
- práce s ukázkami postmoderní literatury a výtvarného umění, řízená diskuze k tématu, co je a není dovoleno v postmoderním světě, tvorba týdenního fotodeníku zaměřeného na postmodernu kolem nás

3. Etika

- práce s textem (např. Theodicea) a videem (např. Filosofie (asi) za minutu) k problematice existence zla, argumentace ve skupinách, zpracování a prezentace (video)ankety: Kde se bere zlo?
- problémová výuka na téma, zda je nutná víra v Boha pro existenci ctnostné společnosti, skupinové ztvárnění modelů společnosti, kde všichni lidé věří, nebo naopak nevěří v Boha, prezentace obou modelů společností a následná diskuze
- práce s textem/komiksem a videem (např. Filosofie (asi) za minutu) na téma Kantova kategorického imperativu, diskuze a tvorba případové studie pro aplikaci kategorického imperativu v běžném životě a hledání případů (kolem sebe, v médiích), kdy imperativ není dodržen
- brainstorming, řízená diskuze, případové metody a literární/výtvarné ztvárnění k etickým a morálním dilematům z různých oblastí života
- badatelská práce, práce s texty/videem – zneužití filozofie ideologiemi

Zařazení do učebního plánu, ročník

VÝSTUPNÍ ČÁST

Způsob ověřování dosažených výsledků

Vzdělávací modul má především vést žáka k pokládání si otázek, filozofování v běžném životě a podporovat univerzálně využitelné kompetence. Předmětem hodnocení proto nejsou znalosti z dějin filozofie. Hlavním předpokladem pro splnění modulu je, že žák projde osobní zkušeností s tématem a s řešením praktických úkolů. Následně je hodnocen na základě stanovených kritérií.

Dosažení výsledků učení je vhodné ověřovat jak v průběhu modulu (formativní hodnocení), tak na konci modulu, kdy se vyhodnotí úroveň získaných dovedností žáka, jeho zapojení do pracovních aktivit a výsledky praktických činností.

Doporučení:

- V případě týmové práce je nutné předem určit podíl každého člena týmu na plánovaném výsledku.
- Při hodnocení praktických činností se nabízí také možnost vrstevnického hodnocení.
- Při diskuzi je možné žáka hodnotit na základě jeho vyjadřování a argumentace, nikoliv za jeho osobní názory.

Kritéria hodnocení

Modul žák splní, pokud jeho práce v průběhu modulu naplňuje následující body:

a) žák uplatňuje filozofické a etické tázání v praktickém životě

- žák rozliší otázky v běžné komunikaci od filozofického tázání
- žák formuluje vlastní filozofické otázky
- žák identifikuje filozofické a etické problémy na základě vlastní zkušenosti a aktuální situace
- žák prezentuje vlastní návrhy řešení vybraného filozofického/etického problému

b) žák prokáže dovednost diskutovat na základě myšlenek vybraných myslitelů o filozofických a etických otázkách/problémech

- žák vystihne základní myšlenku filozofického textu
- žák vyvozuje, proč byly vybrané filozofické/etické problémy pro myslitele důležité
- žák vysvětluje, v čem je uchopení filozofických/etických problémů vybraných myslitelů aktuální i dnes
- žák porovná vybraný filozofický/etický problém v pojetí různých myslitelů

c) žák obhájí v diskuzi svůj názor

- žák shromáždí k vybranému problému relevantní zdroje
- žák sformuluje svůj názor a podporuje ho jasně formulovanými a podloženými argumenty
- žák dodržuje zásady slušné diskuze
- žák respektuje názory ostatních

Splnění uvedených kritérií vychází z komplexního a kvalitativního posouzení celkové žákovy práce učitelem.

Doporučená literatura

Filozofie a etika:

- Anzenbacher, Arno: Úvod do etiky
- Anzenbacher, Arno: Úvod do filosofie
- Cannon, Kevin a Michael F. Patton: Komiksová filozofie
- Liessmann, Konrad a Gerhard Zenaty: O myšlení – úvod do filosofie
- Mahler, Nicolas: Večírek s Kantem
- Osborne, Richard: Filozofie
- Raeper, William a Linda Smithová: Úvod do světa idejí
- Robinson, Dave a Judy Groves: Platón
- Universum: Kniha filozofie
- Fizami – Filosofie (asi) za minutu: <https://www.fizami.cz/>
- Mluvící hlavy FF UK: <https://www.ff.cuni.cz/fakulta/o-fakulte/pravidelne-akce/mluvici-hlavy/>

Praktická filozofie a etika:

- Aktivita Svět, který není: <https://www.varianty.cz/metodicke-listy/264-svet-ktery-neni>
- Aktivita Druhá šance (str. 268–271): http://www.etickavychova.cz/ucebnice/Metodika_8-9_rocnik_w.pdf
- Metoda Filozofie pro děti: <https://www.varianty.cz/projekty/80-filozofie-pro-deti>
- Ukázky metod pro morální rozvoj: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/206/4-KAPITOLA---UKAZKY-METOD-VE-VAZBE-NA-TEMATICKE-OKRUHY-OSOBNOSTNI-A-SOCIALNI-VYCHOVY-A-ODKAZY-NA-LITERATURU.html/#c3>

Kontroverzní témata:

- Jak vyučovat kontroverzní témata: http://www.obcanskevzdelavani.cz/uploads/f72bf26e2d013bdb586a0649737df2d18be32df0_uploaded_2017_kt_jak-vyucovat-kt_ucitele.pdf
- Kontroverzní témata ve výuce: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/19289/kontroverzni-temata-ve-vyuce.html/>
- Kontroverzní témata ve výuce: aktivita Eutanazie: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/19323/KONTROVERZNI->

Poznámky

V úspěšnosti průběhu modulu hraje zásadní roli učitel a jeho vedení a podpora, které poskytuje žákům při provádění učebních činností.

Obsahové upřesnění

VV - Všeobecné vzdělávání

Materiál vznikl v rámci projektu Modernizace odborného vzdělávání (MOV), který byl spolufinancován z Evropských strukturálních a investičních fondů a jehož realizaci zajišťoval Národní pedagogický institut České republiky. Autorem materiálu a všech jeho částí, není-li uvedeno jinak, je Jiří Kutina. [Creative Commons CC BY SA 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/) – Uvedte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.